

Ewa Łętowska
bibliografia
i orzecznictwo
z jej udziałem

Ewa Łętowska bibliografia i orzecznictwo z jej udziałem

Wprowadzenie
Aneta Wiewiórowska-Domagalska

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Warszawa 2023

Profesor dr hab. dr h.c. multi Ewa Łętowska

1968 – doktorat nauk prawnych

1975 – habilitacja w zakresie prawa cywilnego

1986 – professoressa

1988–1992 – Rzecznik Praw Obywatelskich

1999–2002 – sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego

2002–2011 – sędzia Trybunału Konstytucyjnego

Członkini PAN (1997 – korespondent, 2010 – rzeczywista)

Członkini PAU (1997 – korespondent, 2019 – czynna)

Doktoraty honoris causa: Uniwersytet Gdański (2008),

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (2009),

Uniwersytet Warszawski (2016)

Odnaczenia: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski,

Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski

Wprowadzenie 11

Bibliografia prac Profesor Ewy Łętowskiej
1963–2022 21

Orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego
1999–2002, sędzia sprawozdawca 119

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego
2002–2010, sędzia sprawozdawca 153

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego
2002–2010, zdania odrębne 205

Przekraczanie granic. Sześć dekad między *sollen* i *sein*

O twórczości Profesor Ewy Łętowskiej

Aneta Wiewiórowska-Domagalska

Postać osobna

1. Ze względu na wielopłaszczyznowość, głębię i objętość, twórczość Profesor Łętowskiej wymyka się możliwości stworzenia syntetycznego wstępu autorstwa jednej osoby. Tworzenie panegiryków „ku czci” spotyka się natomiast z reakcją przewidywalną i niepozostawiającą wątpliwości co do ich odbioru przez Adresatkę.

2. Stawia to przed autorką niniejszego wstępu zadanie, którego wykonać zapewne nie sposób, na pewno zaś nie da się go zrealizować w sposób satysfakcjonujący tak dla Adresatki (żywię jednak nadzieję, że forma też pozwoli zaskarbić Jej przychylność), jak i czytelników opracowania. Używając metafory, do której często odwołuje się Profesor Łętowska: „kołdra jest za krótka”.

3. Wyzwanie, jakim jest odniesienie się do twórczości Profesor Łętowskiej, wynika tak z rozległości Jej zainteresowań, jak i metody, jaką stworzyła i doskonalila przez sześćdziesiąt lat pracy zawodowej. Metody osobnej, indywidualnej, a jednocześnie głęboko zanurzonej w zmieniającej się rzeczywistości.

4. Polega ona na postrzeganiu prawa jako mechanizmu, a równocześnie – instrumentu inżynierii społecznej. Metoda ta opiera się na wnikliwej obserwacji życia społecznego i formułowaniu na tej podstawie wniosków przekładających się na rozumienie mechanizmów prawnych. To koncentracja na identyfikacji zasad determinujących działanie prawa i elementów, które na to wpływają – socjologicznych, psychologicznych, ekonomicznych, a także odnoszących się do samego

prawa. Dogmatyka staje się w niej jedynie skrzynką narzędziową wykorzystywaną przez sprawnych w swoim fachu prawników – „rzemieślników artystycznych”.

5. Profesor Łętowską interesuje to, jak prawo działa. W Jej przypadku sprowadza się to zaś do odpowiedzi na pytanie, dlaczego prawo nie działa tak, jak powinno (w lepszych czasach – tak, jak zakłada legislator).

6. Postawa naukowa wyróżnia Ją w jednym jeszcze aspekcie: chęci i umiejętności prowadzenia dialogu społecznego. Profesor Łętowska nie tylko identyfikuje i demistyfikuje niezwykle skomplikowane aspekty funkcjonowania prawa. Posiada Ona również unikalny warsztat, który umożliwia ich prezentowanie w sposób zrozumiały dla zróżnicowanych grup odbiorców. W tym względzie prezentuje samozaparcie i odporność Syzyfa.

7. Celem niniejszego wprowadzenia do bibliografii Profesor Łętowskiej (i nadzieją przyświecającą autorce) jest ułatwienie zrozumienia wpływu, jaki Jej twórczość wywarła i wywiera na rozwój prawa i społeczeństwa Polski, oraz znaczenia, jakie ma ta twórczość.

Badaczka na pograniczach

8. Formacja życiowa i naukowa Profesor Łętowskiej kieruje Ją na pogranicza, czego najlepszym świadectwem jest Jej twórczość. Dzieje się tak zapewne dlatego, że to pogranicza – styki między przestrzeniami, działami prawa czy częściami składowymi świata – najlepiej ujawniają istotę rzeczy w spotkaniu z materią innego rodzaju czy gatunku. Ujawniają mechanizmy. Naturalną skłonnością osoby, dla której prawo jest mechanizmem składającym się z działających wspólnie kół zębatych, jest koncentracja na tym wycinku rzeczywistości, w którym jedno koło zazębia się z innymi. Profesor Łętowska eksploruje więc granice. Analiza instytucji i mechanizmów prawnych, biorąca pod uwagę interakcje, w jakie wchodzi one z innymi instytucjami i mechanizmami, choć niezwykle wymagająca, umożliwia bowiem lepsze zrozumienie materii.

9. Przekraczanie granic to wspólna – i być może zasadnicza – cecha twórczości Profesor Łętowskiej. Granice przekraczane są w niej na wielu płaszczyznach: między prawem krajowym, unijnym i międzynarodowym; między prawem cywilnym, administracyjnym, konstytucyjnym i prawami człowieka; między twórczością dla prawników i nieprawników; dla dorosłych i dla dzieci; dla koneserów muzyki i dla zwykłych entuzjastów.

10. Twórczość Profesor Łętowskiej to jednak przede wszystkim badanie i przekraczanie granicy pomiędzy tym, jak jest (*sein*) i jak być powinno (*sollen*)*. Konfrontacja *sollen* i *sein* wymaga określonej formacji intelektualnej i filozoficznej tak w odniesieniu do prawa jako wytworu myśli ludzkiej, jak i w odniesieniu do roli, jaką chce, może i powinien odgrywać prawnik. Profesor Łętowska niuansuje tu podejście w zależności od pozycji, z jakiej się wypowiada: przedstawicielki świata akademickiego, sędzi czy rzeczniczki.

11. Formacja taka zawsze wymaga jednak przyjęcia pozycji analityka – zdystansowanego, lecz krytycznego obserwatora. Tylko wówczas możliwa jest identyfikacja mechanizmów prawnych (czy szerzej – społecznych) i ich dekonstrukcja – spojrzenie wnikające ponad etykietę nadaną przez legislatora, społeczeństwo czy lobbyistów. Taka postawa jest wymagająca: generuje potrzebę ciągłej weryfikacji, nieustającego krytycyzmu, a jednocześnie wykluczenia sentymentalizmu – wobec świata i wobec samego siebie. Widzenia rzeczy takimi, jakie są, a nie jakimi pragnęlibyśmy je widzieć. To postawa stoika – pozbawiona złudzeń i pozbawiająca złudzeń, obywatela się bez lukru i ozdobników, a jednocześnie świadoma pełnionej funkcji społecznej.

12. Skrajny realizm prezentowany przez Profesor Łętowską to jednak równocześnie akceptacja procesu stawania się jako stanu

* Za manifest w tym zakresie uchodzić może tekst *Rzeczpospolita Polska państwem prawnym – czy naprawdę?* [polemika z A. Strzemboszem], „Rzeczpospolita” 1991, nr 240.

docelowego. Prezentuje Ona bowiem zawsze również potencjał istniejącej sytuacji, podejścia czy analizy i docenia jego najmniejsze nawet wykorzystanie, odcinając się od postaw absolutystycznych.

Poszukująca paradoksów

13. Postawa analityczna przyjęta przez Profesor Łętowską – w tym poszukiwanie granic między *sollen* i *sein* – to również postrzeganie prawa jako mechanizmu podlegającego nieustającej zmianie pod wpływem czynników społecznych, ekonomicznych i ludzkich. Nieznaczną choćby modyfikacja w funkcjonowaniu jednego z trybików mechanizmu może wywołać paradoksalne reperkusje w nieoczywistych miejscach systemu.

14. Elementem niezbędnym, aby zrozumieć funkcjonowanie mechanizmu, jest w Jej oczach rozróżnianie między deklaratywną treścią przepisu a jego funkcjonowaniem, będącym wypadkową społecznej percepcji, czym jest prawo, jaką ma treść i czemu służy, ale także motywacji i możliwości osób je stosujących. Mechanizmy rządzące prawem determinują ostatecznie jego treść, która może odchodzić tak od założeń przyświecających przyjęciu przepisów, jak i pożądanym skutków społecznych. Oportunizm aktorów życia społecznego, niedostrzeganie potencjału, gra interesów czy postawa *in dubio contra iudici activitatem* decydują o tym, jak efektywnie kółka mechanizmu wprawiają się wzajemnie w ruch, oraz o tym, które z nich pozostają nieporuszone.

15. Prawo jest więc instrumentem inżynierii społecznej, z potencjałem wywołania zmiany, lecz nie zawsze zamierzonej czy zakładanej. Zmiana dotyczy przeobrażania się otoczenia nie tylko prawnego, lecz także społecznego i gospodarczego.

16. Takie podejście analityczne również prowadzi na pogranicza, styki, nieużytki między dyscyplinami. Poruszanie się w mainstreamie nie pozwala na identyfikację problemów, które są przedmiotem zainteresowania Profesor Łętowskiej. Chęć poznania mechanizmu sprawia, że konieczne jest wyjście „poza”, spojrzenie z innej

płaszczyzny, holistyczne, koncentracja na skutku. Mówiąc słowami Alfreda Kleina – „spojrzenie z winkla”. To pozwala także na identyfikację i wskazanie możliwości eliminacji efektu paradoksalnego. Według Profesor Łętowskiej błędne „jest” pozwala na ustalenie „jak być powinno” i co zrobić, aby to osiągnąć.

17. Jej twórczość niezmiennie podkreśla i wykorzystuje plastyczność instrumentów dogmatycznych. Równocześnie realistycznie i praktycznie podchodzi do tego, jak wiele i jak szybko można osiągnąć, przestrzegając przed rozwiązaniami radykalizującymi. Dogmatyka to skrzynka pełna narzędzi, oferująca instrumenty, pozwalająca na zróżnicowane reakcje na problemy społeczne. Celem ich wykorzystania nie powinna być jednak po prostu zmiana, lecz ewolucja o trwałym charakterze. Wybór instrumentów ma minimalizować ryzyko „fali zwrotnej”, potencjalnego regresu.

18. Nieustające poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o efektywność prawa w połączeniu z profilem aksjologicznym Profesor Łętowskiej, który przywiódł ją do prawa konsumenckiego, wyjaśnia łańcuch, z jaką odnalazła się w dyskursie europejskim. Jej formacja naukowa sprawia, że prawo Unii Europejskiej, tworzone i funkcjonujące w oparciu o zasadę *effet utile*, wymagające elastycznego podejścia do instrumentów dogmatycznych, a jednocześnie wrażliwe na zmiany społeczne i rynkowe, jest Jej żywiołem. Pokazuje też, jak dalece sposób Jej myślenia o prawie wyprzedził swój czas i wyrósł poza przestrzeń, z której pochodzi.

Kameleon medialny

19. Przekraczanie granic wyraża się nie tylko w treści twórczości Profesor Łętowskiej, ale również w różnorodności jej form. Tradycyjną drogą wielkich polskich prawników Profesor Łętowska uczestniczy w życiu publicznym (i obrocie prawnym) na różnych pozycjach – przedstawicielki akademii, rzeczniczki, sędzi, komentatorki. Szacunek do adresata oraz dbałość o skuteczność przekazu powoduje, że Jej wypowiedzi, dostosowane do oczekiwań i potrzeb odbiorcy,

Opracowanie zawiera listę publikacji Profesor Ewy Łętowskiej, a także wykaz orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Trybunału Konstytucyjnego, w których była ona sprawozdawcą.

Bibliografia jest kompletna w zakresie publikacji o charakterze *stricte* naukowym, natomiast w zakresie publikacji o charakterze publicystycznym jest to subiektywny wybór autorstwa Profesor Ewy Łętowskiej.

Orzeczenia zostały wybrane według następującego klucza: w odniesieniu do Naczelnego Sądu Administracyjnego – te tylko, w których była ona sędzią sprawozdawcą bądź współsprawozdawcą, w odniesieniu do Trybunału Konstytucyjnego – te, w których była ona sędzią sprawozdawcą, oraz te, w stosunku do których zgłosiła zdanie odrębne.

cena 59 zł (w tym 5% VAT)
zamówienia: infolinia 801 04 45 45
zamowienia@wolterskluwer.pl
www.profinfo.pl

ISBN 978-83-8223-436-7

9788382234367 W01P01

9 788382 234367